

Едно съждение за Академията, Университета и бизнеса или „бизнес университет“ ли е УНСС?

Даниела Фесчиян*, Пенчо Пенчев**

Резюме: В настоящата статия поставяме въпроса за идентичността на Университета за национално световно стопанство и в частност дали той може да се определи като бизнес университет. Проследени са накратко традициите в обучението и в научното развитие на университета. Установяваме, че от създаването на Свободния университет до ден днешен, въпреки всичките му трансформации, университетът има характеристики, които надхвърлят значително понятието бизнес университет. Освен че съдържа елементи на бизнес университет, в УНСС се преподават и много теоретични дисциплини, изучават се специалности, които нямат общо с бизнес образованието, а в редица утвърдени специалности с определено значение за бизнеса водещо е научното развитие на теорията и методологията, както и нормативното регламентиране с цел усъвършенстването на съществуващите и създаване на нови приложни модели и практики. Тези особености

си проличават и от солидните научно-теоретични изследвания, които са осъществявани през повече от вековната история на УНСС.

Ключови думи: университет, бизнес университет, образование, наука, УНСС,

JEL: A13, A22, I23.

Определянето на УНСС като „бизнес университет“ е често срещано в официални и неофициални разговори и публични изяви. То изглежда като успешна маркетингова стратегия за привличане на повече студенти (виж напр. Вестник на УНСС, бр. 673, април 2025 г.), но успоредно с това се приема и мултиплицира механично от много студенти и преподаватели. На пръв поглед подобно дефиниране на УНСС е обществено приемливо и дава ясна и лесна за разбиране представа за профила на университета. То се представя като подходяща визитна картичка и „конкурентно предимство“ пред останалите сходни висши училища, както в страната, така и на силно конкурентния европейски образователен „пазар“. По този

* Даниела Фесчиян е професор, доктор по икономика, ръководител на катедра „Счетоводство и анализ“ на УНСС.

** Пенчо Пенчев е професор, доктор на науките в катедра „Политическа икономика“ на УНСС.

начин може да се разчита на благоприятно третиране от публичната власт и се отхвърлят често повтаряните от представители на работодателски организации тези за свръхпроизводство на икономисти в страната.

Етикетът „бизнес университет“ се докосва пряко до темата за идентичността на УНСС, за това какви са традициите, днешният ген и евентуалните бъдещи перспективи на развитие. Самоопределянето, с всичките си аспекти, с правилното или погрешно разбиране на гумите, носи послание за бъдещите студенти, отразява отношението на бивши, настоящи и бъдещи преподаватели и служители към заобикалящата действителност. От тази гледна точка е важно да се установи дали етикетът „бизнес университет“ отговаря точно на профила на УНСС и как подобно самоопределяне се свързва с общите концепции за академизъм, университетско образование и развитие на научните изследвания в различни научни направления.

Под „бизнес университет“ се разбира висше училище с основен фокус на обучението в маркетинга, мениджмънта, предприемачеството, финансите, счетоводството и други сходни приложно-ориентирани сфери на познанието (С оглед спецификата на въпросите, които се обсъждат в това научно есе, авторите приемат широко разпространена концепция, която се синтезира добре от AI. Виж напр. <https://2cm.es/1oldV>. Сходна дефиниция се използва и в Уикипедия: https://en.wikipedia.org/wiki/Business_school (достъпен на 12.02.2026 г.). Бизнес университетите са структури, в които

образованието е относително кратко, интензивно, много директно свързано със създаването, управлението и контрола на различни фирми, с анализа на финансовите им потоци и т.н. Дефиницията почти безусловно свързва този тип висши училища с практиката. От гледна точка на преподаването базови теоретични концепции се представят и изучават относително кратко, общата икономическа или друга широта на мисленето са оставени по-скоро на самоподготовката или на преценката на студента, който се обучава в подобен университет. Погледът на обучаваните рядко се отклонява към по-дълбоки, структурни, философски и етични концепции, въпреки че формално в почти всички водещи бизнес университети съществуват курсове по бизнес етика.

Доколко подобен профил отговаря на традициите на висшето образование в България и в частност на традициите на УНСС? В ретроспекция на българското висше образование може да се твърди, че създаденото през 1920 г. Висше търговско училище (ВТУ) във Варна е пръв бизнес университет в страната. Никак не е случайна неговата връзка с тамошната Търговско-индустриална камара, Висшето търговско училище в морската столица е ориентирано към пряко обслужване на потребностите на тогавашния бизнес от кадри със специализирани познания, които относително бързо да се интегрират в динамиката и структурите на основните стопански агенти.

Интересно е да се отбележи, че тази позиция не удовлетворява представителите на академичната общност във Варна. През първите години

Академична дискусия

от създаването на ВТУ сред тях може да се открие едно ясно желание да прерастват от висше бизнес училище в икономически университет. Подобен стремеж си личи дори от факта, че популярното самоопределяне на ВТУ през първите години след създаването му е „Академията“ (Русев, 2020). Навярно точно този стремеж от страна на Варненската академична общност я вкарва в остър конфликт със Свободния университет в София през втората половина на 30-те години на 20-и век. Свободният университет е разглеждан като конкурент и по тази причина от ВТУ гледат на него изключително негативно. Близки до Варненската „Академия“ среди изказват пълното си удовлетворение от закриването на Свободния университет през 1938 г. и го определят като „голяма аномалия в нашия културен и стопански живот“ (Виж: Академически вестни. Вестник на завършилите Висшето търговско училище в гр. Варна. Бр. 3-4, юни-юли 1938 г.). Подобна „бизнес ориентация“ е характерна по-късно и за някои колежи в областите енергетика, електроника, икономика, и управление, които провеждат обучения за придобиване на образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“.

Университетът за национално и световно стопанство още от самото си начало има различни характеристики. Той е създаден през същата година като ВТУ, със силен, но не единствен, акцент към икономическото образование. Неговият модел е от френския *Ecole libre des sciences politiques*. В познанията, които получават студентите, освен икономиката (а не само

бизнеса), сериозна роля играе подготовката на дипломати и специалисти за публичната администрация. През 1925 г. в него се обучават 2030 души, които са разделени по отдели: в дипломатическия отдел се обучават 222 души, в административния отдел са 483 души, а в отдела Търговско стопанство са 1325 души (Вестник „Мир“, 2 ноември 1925 г., бр. 7607). Очевидно е, че от самото начало икономическото образование се съчетава с образование по международни отношения и публична администрация.

Бизнес характеристиките на Свободния университет могат да се търсят в най-големия му отдел, но дори и в него те не са единствени, т.е. отделът по търговско стопанство по-скоро не е предшественик или зачатък на Бизнес факултет. Това се илюстрира от факта, че там преподават водещи фигури в тогавашната българска икономическа наука като проф. Димитър Мишайков и професор Димитър Добрев. Мишайков е първият, който въвежда в обучението на студентите-икономисти теоретичната концепция за пределната полезност (Мишайков, 1926). Проф. Димитър Добрев се възприема от поколенията за патриарх на счетоводството в България. Той е един от най-продуктивните сред първото поколение български учени, с огромни заслуги за утвърждаването и развитието на счетоводната наука в България, награден с орден Кирил и Методий 1-ва степен. Още през 1920 г. проф. Добрев посочва водещата роля на науката в една от най-приложните области като счетоводното знание за-вещавайки ни, че „счетоводството не

е занаят, а знаме, което трябва да се носи с чест и достойнство“ (Добрев, 1914, 1946).

Благодарение на тези (а и на други) преподаватели в Свободния университет практически ориентирани дейности, които могат да се изпълняват с относително малко конкретно обучение, се превръщат в значимо и интересно научно и изследователско поле, а провинциално затворената българска икономическа наука се отваря, възприема водещите теоретични конструкции и получава нови перспективи.

Подобно виждане за същността на Свободния университет може да се идентифицира в гумите и делата на неговото ръководство през първите години след създаването му. През 1925 г. в речта си по случай 1 ноември – патронния празник на Свободния университет – неговият поддиректор професор Тодор Кулев (юрист) със самочувствие заявява, че на студентите се предлага много повече от практическо познание. По неговите гуми „Предметите се разширяват – така при търговско стоководство се въвежда и търговско знание, а при географията – стопанска география. При дипломатически курсове – журнализъм и народна психология“ (Вестник „Мир“, 2 ноември 1925 г., бр. 7607). Още от началните стъпки в развитието на Свободния университет може да се открие стремеж на неговите създатели към разширяване, а не към свиване на изучаваните дисциплини, към това студентите да излизат със солидни специализирани знания, но и с добра обща култура. Този профил търпи известна еволюция, но в ядрото си се запазва и след

трансформирането на Свободния университет в Държавно висше училище за административни и финансови науки (Велева, Димитров и Пенчев, 2010).

В условията след 1944 г. българската политико-икономическа система е радикално трансформирана. През дълбоки трансформации преминава и висшето икономическо образование. През 1952 г. е създаден Висшият икономически институт (ВИИ) „Карл Маркс“. Идеологическият мотив при трансформацията и наименованието е видим и той отразява новата монополна обществена и икономическа парадигма. Отвъд това, не може да се пропусне фактът, че ВИИ приема името на изключително влиятелен икономически теоретик и през цялото си съществуване под това име продължава да съчетава практическо ориентирано образование, което цели да обслужва отделните отрасли на социалистическата икономка с плахи опити да се развива теоретичното познание за икономиката. Думата бизнес в периода на социализма не е приемлива и се свързва предимно с капиталистическите икономики. При цялата условност на нейната употреба ВИИ си запазва както бизнес-профила, така и спецификите на висше училище с по-широки, научни и теоретични характеристики.

В рамките на ВИИ през 60-те и 70-те години на 20-и век протича смислен и задълбочен икономически и теоретичен дебат. Той е воден между проф. Георги Петров и акад. Евзени Матеев. Г. Петров защитава идеята за пазарен социализъм, докато Е. Матеев отстоява и развива концепцията за усъвършенстване на методите

Академична дискусия

на социалистическото планиране (Penchev, forthcoming). С ВИИ до голяма степен е свързана и дейността на Венцислав Антонов, който през втората половина на 80-те години е вероятно най-блестящият от групата на т.нар. критични икономисти, които прилагат модерни и неконвенционални методи за анализ на социалистическата икономика и откриват важни структурни проблеми и дисбаланси в нея (Аврамов, 2008, с. 281-314). Отново в икономическа, но несвързана с бизнеса сфера работи груп известен преподавател и изследовател от ВИИ – това е проф. Любен Беров, който дълго време беше сред малцината познати и цитирани извън границите на страната стопански историци.

В този период ярък пример, доказващ, че в университета се раждат нови научни идеи, теории, водещи до развитие на нови практики в бизнеса и дори до формирането на нови бизнеси, е делото на българския учен счетовед проф. Тотю Тотев. Проф. Тотев защитава тези, свързани с разширяването на предмета и метода на счетоводството (Михайлова, 2022) адекватно на развитието на икономическата действителност, и за първи път в Европа поставя въпроса за оценяване и отчитане на вредните въздействия на производствата върху околната среда. Той систематизира голямото многообразие от вредни въздействия върху околната среда и създава първия в Европа счетоводен модел за създаване на информация за опазване на природните ресурси (Тотев, 1983, с. 26). С трудовете си Проф. Тотев може да се посочи като основоположник на

идеята за зелена икономика и устойчивост, както и на научните дисциплини Интегрирана отчетност и Отчитане на устойчивост – особено актуални в днешно време. Неговият научен поглед в бъдещето и усилията на съвременните му академични последователи донесоха много международни признания и акредитации на УНСС в основоположените от него области. Тези успехи на УНСС се дължат на преподавателите със силен академичен дух и убежденост, че университетът е академия, истински храм на науката. Сред тази плеяда учени се откроява и видният учен счетовед проф. Коста Пергелов, заслужил професор на УНСС и носител на почетна Златна значка за научните си постижения. Незабравим е заветът на проф. Пергелов: „Университетът не е производствено предприятие, нито само учебен център – университетът е храм на науката“ (Фесчиян, Стоянов, Сабова, 2022).

През 1990 г., успоредно с поредната дълбока обществено-икономическа промяна, промяна претърпява и ВИИ, който е регистриран с днешното си наименование – Университет за национално и световно стопанство. В последвалите десетилетия икономическата наука и преподаване претърпяват сложна и понякога болезнена трансформация. Отпадат редица идеологически дисциплини, но за сметка на това се появяват нови специалности, в които се обучават студенти, нови перспективи за научни изследвания. На този етап от развитието на УНСС на практика университетът извърши смяна на икономическата парадигма в страната. УНСС успява да обучи съществената

част от държавната администрация на България и стотици учени, които продължават развитието на научните дисциплини, основоположени в УНСС, в десетки университети в страната.

С огромни интелектуални и организационни усилия преподавателският състав първо се запознава и след това започва да се интегрира във водещите модели за обучение, научни изследвания. Може би най-важната характеристика при прехода от ВИИ „Карл Маркс“ към УНСС е запазването както на характеристиките на бизнес училище, така и тези на университет, който дава на студентите си относително широка и задълбочена подготовка. Не всички структурни звена (факултети и катедри) на УНСС са еднакво успешни, някои са по-добри в привличането на нови студенти, други дават относително по-голяма научна продукция, трети са добре представени и в двете измерения. Макар и подценявана, важно е да се отбележи, че в УНСС бавно се създаде интелектуалната среда, в която съжителстват различни научни направления и интереси, а не само пряко ориентирани към бизнеса специалности и преподаватели. Това е едно от невидимите и трудни за оразмеряване конкурентни предимства на университета, което предполага възможности за сблъсък, но и за обогатяване на идеи.

Бизнес ориентацията на солидна част от обучението, преподаването и част от изследванията в УНСС действително съществува и не бива да се отрича. Подготовката на предприемчиви, добре организирани и ориентирани младежи, които да служат като двигател на промените в българската

икономика, е важна социална отговорност на университета. Бизнес ориентацията, обаче, не би трябвало да се разбира като продажба на рекламни пространства „на парче“ в Университетската сграда, включително и в някои учебни аудитории. За нас Университетът продължава да е храм на науката и тази визия трябва да се съхрани с изграждането на цялостна концепция за балансирано и разумно модернизирани на свободните пространства, създаващи комфорт за студентите, но съхраняващи облика на университет. Има различни начини за показване на спонсорствата без това да налага при преподаването на съвременни научни постижения, стъпвайки на изследователските тези на Титани в икономическата наука – нашите академични предшественици, зрително да се „наслаждаваме“ на реклама на лютеница (Вж. аудитория 2006-а).

С оправданието, че подобряваме битовата среда за студенти, вероятно несъзнателно и с добри намерения, в действителност се постига внушението, че всичко е за продан. По наша преценка, уклон към подобно хаотично промотиране на фирми и обособяване на пространства е опасно и неправилно. В допълнение, не бива да забравяме, че университетът и университетската среда имат и възпитателен елемент. Негопустимо е допускането на усещане у студентите за търгуване на университетски пространства.

Наред с „бизнес-сектора“ в УНСС съществуват и специалности, които не могат да се свържат с понятието „бизнес университет“. Сред „не-бизнес“ сферите на образование и научни

Академична дискусия

изследвания, в широката палитра от специалности, предлагана от УНСС, може да се посочи Стандартизация на счетоводството в публичния сектор. УНСС е държавен университет и подготовката на специалисти за публичния финансово-счетоводен мениджмънт би трябвало да бъде приоритет предвид обществената значимост на сферата и статута на университета. Така, например, съвременните достижения на българската счетоводна школа в областта на финансовата отчетност в публичния сектор има водеща роля в Европа по отношение приоритизирането на счетоводството в публичния сектор на начислена основа, концептуално базирания подход и Международните счетоводни стандарти в публичния сектор. В тази научна област категорично е водеща ролята на УНСС в Европейски план. Тук науката явно изпреварва практиката и я обогатява с апробирането на нови принципи, концепции и модели, включително и наложителни промени в нормативни актове (Фесчиян, 2013, 2016, 2018).

Специалности като социология, политология, международни отношения, право, национална сигурност и др., макар и някои от тях да имат пряка или косвена връзка с бизнеса, също не са бизнес ориентирани. Трудно е да си представим финансово-счетоводния мениджмънт в публичния сектор или пък националната сигурност, например, като бизнеси. В този дух заслужава да се припомнят думите на Адам Смит, определян като „бащата“ на съвременната икономическа наука, че „отбраната е много по-важна от богатството“ (Смит, 2007, с. 437).

На фона на изложеното дотук се връщаме към употребата на етикета „бизнес университет“ и към въпроса какво налага употребата му. Могат да се изведат поне три хипотези за използването и налагането на етикета бизнес университет днес:

- Чрез него се очертават перспективи за бъдещо развитие и постепенна специализация на УНСС. Това би довело до ограничаване на научната му дейност и е трудно съвместимо с усилията ни за признаването на изследователския статус на УНСС. Ако се приеме тази хипотеза, тя предполага определена степен на информираност сред преподаватели, студенти и обществото за промяна в стратегията на развитие на университета. Необходимо е ясно да се посочи и докаже обективна обществена необходимост, да се постигне значима степен на консенсус относно тази дълбока промяна в традициите и днешните специфики на УНСС. Не на последно място, вероятно ще се наложи промяна в наименованието УНСС.
- Етикетът се използва и приема поради незнание и незаинтересованост. Подобна хипотеза е напълно вероятна. Забързани в административни и други задачи, много често не обръщаме достатъчно внимание на съществени за настоящето и бъдещето въпроси. Независимо от обяснението обаче незнанието и незаинтересоваността издават неприемливо отношение към социалната отговорност на университетските преподаватели, която води до заблуда на студентите.

- Етикетът се използва само за привличане на нови студенти. Подобна хипотеза може да се оправдае, само ако приемем спорната и морално укорима концепция, че целта оправдава средствата. Тя е неприемлива за академичния състав на институция с вековна традиция, тъй като не отговаря на възприятията ни за академична почитеност. Негопустимо е привличането на студенти да се превърне в самоцел, за постигането на която да се прибегва до заблуда. Академиите винаги са издигали в култ академичната честност, както и търсенето и отстояването на истината.

Всичко това ни насочва към извода, че приемането, ползването и налагането на етикета „бизнес университет“ е неточно определение за същността на УНСС в ретроспективен, текущ и в проспективен аспект. От тази гледна точка употребата му би трябвало да се регулира, а ако има необходимост от „смаляването“ на УНСС до бизнес училище, то е редно провеждането на честна и открита дискусия в рамките на академичната общност, с проучване на мнението на студентите и на цялата българска общественост доколкото университетът е държавно висше училище.

Цитирани източници (References):

1. Аврамов, Р. (2008). Пари и дестабилизация в България 1948-1989. София, Издателство „Сиела“.
(Avramov, R. (2008). *Pari i destabilizatsia v Bulgaria 1948-1989*. Sofia, Izdatelstvo „Siela“)
2. Велева, Л., М. Димитров и П. Пенчев (2010). 90 години Университет за национално и световно стопанство 1920-1910. София, Университетско издателство „Стопанство“.
(Veleva, L., M. Dimitrov i P. Penchev (2010). *90 godini Universitet za natsionalno i svetovno stopanstvo 1920-1910*. Sofia, Universitetsko izdatelstvo „Stopanstvo“)
3. Добрев, Д. (1914). Систематично търговско счетоводство. Пловдив.
(Dobrev, D. (1914). *Sistematicallyno turgovsko schetovodstvo*. Plovdiv)
4. Добрев, Д. (1946). Систематичен курс по счетоводство. София, печатница „Белеграф“.
(Dobrev, D. (1946). *Sistematicallyen kurs po schetovodstvo*. Sofia, pechatnitsa „Belegraf“)
5. Михайлова, М. (2022). Професор Тотю Тотев – с поглед към бъдещето. *Научни трудове на УНСС*, бр. 4, 2022. София, ИК на УНСС.
(Mihaylova, M. (2022). *Profesor Totyu Totev – s pogled kam badeshteto*. *Nauchni trudove na UNSS*, br. 4, 2022. Sofia, IK na UNSS)
6. Мишайков, Д. (1926). Кратък курс по теоретична политическа икономика. Издание за студентите при Свободния университет за политически и стопански науки (Балкански близкотоизточен институт). София: печатница „Балкан“.

Академична дискусия

- (Mishaykov, D. (1926). Kratak kurs po teoretichna politicheska ikonomia. Izdanie za studentite pri Svobodnia universitet za politicheski i stopanski nauki (Balkanski blizkoiztochen institut). Sofia: pechatnitsa „Balkan“)
7. Русев, Ив. (2020). Висшето търговско училище-Варна (1920-1945) и началото на висшето икономическо образование в България. Варна, издателство „Наука и икономика“.
(Rusev, Iv. (2020). Vissheto targovsko uchilishte-Varna (1920-1945) i nachaloto na vissheto ikonomicheskoto obrazovanie v Bulgaria. Varna, izdatelstvo „Nauka i ikonomika“)
 8. Смит, А. (2006). Богатството на народите. София: издателска къща „Рата“.
(Smit, A. (2006). Bogatstvoto na narodite. Sofia: izdatelska kashta „Rata“.)
 9. Тотев, Т. (1983). Счетоводната отчетност в условията на икономическия подход. Варна, издателство „Георги Бакалов“.
(Totev, T. (1983). Schetovodnata otchetnost v usloviyata na ikonomicheskia podhod. Varna, izdatelstvo „Georgi Bakalov“)
 10. Фесчиан, Д. (2013, 2016, 2018). Първо, второ и трето преработено и допълнено издание, Стандартизация на счетоводството и модели за отчитане на дълготрайните материални активи в публичния сектор. София, ИК на УНСС.
(Feschiyan, D. (2013, 2016, 2018). Parvo, vtoro i treto preraboteno i dopalнено издание, Standartizatsia na schetovodstvoto i modeli za otchitane na dalgotraynite materialni aktivni v publichnia sektor. Sofia, IK na UNSS)
 11. Фесчиан, Д., С. Стоянов, К. Савова (2022). 100 години от рождението на проф. Коста Пергелов. Творческият път на един вдъхновяващ учен. *Научни трудове на УНСС*, том 4. София, ИК на УНСС.
(Feschiyan, D., S. Stoyanov, K. Savova (2022). 100 godini ot rozhdenieto na prof. Kosta Pergelov. Tvorcheskiyat pat na edin vdahnovyavasht uchen. *Nauchni trudove na UNSS*, том 4. Sofia, IK na UNSS)
 12. Penchev, P. (forthcoming). At the Periphery of Market Socialism: Market concepts in Bulgaria.

Edno sazhdenie za Akademiyata, Universiteta i biznesa ili „biznes universitet“ li e UNSS?**Daniela Feschiyan, Pencho Penchev****Reflection on the Academy, the University and the Business or is UNWE a “Business University”?****Daniela Feschiyan, Pencho Penchev**

Abstract: In the present article, we raise the question of the identity of the University of National World Economy and, in particular, whether it can be defined as a business university. The university traditions in education and scientific research are briefly traced. We establish that since the establishment of the Free University to present day, despite all its transformations, the university has characteristics that significantly exceed the concept of a business university. In addition to containing elements of a business university, many theoretical disciplines are also taught at the UNWE, specialties that have nothing to do with business education are studied, and in a number of established business-oriented specialties the leading role is played by the scientific development of theory and methodology, as well as regulation with the aim of improving existing regulations and creating new applied models and practices. These features are also evident from the solid scientific and theoretical research that has been carried out throughout the more than century-old history of the UNWE.

Key words: university, business university, education, science, UNWE.

JEL: A13, A22, I23.